

הבנת הנקרא – פירוט ממדי ההבנה

מבוא

הוראת הבנת הנקרא בכיתה חשוב שתיעשה בדרך משמעותית ומתוך חומרי למידה מאושרים שעברו תהליכים של בקרה וליווי דידיקטי. לפני שניגשים לטקסט בכיתה חשוב לתכנן את ההוראה ולהציב מטרות לפי מה שהטקסט מזמן ולפי מה שהילדים כבר יודעים, ולבחור אילו אסטרטגיות נרצה לקדם – לכיתה כולה או לתלמידים שונים בתוכה.

המדריך למורה של ספר הלימוד או של יחידות ההוראה מציע בדרך כלל מהלכים דידיקטיים לטקסט, לסוגה ספציפית, או לפרק בספר (יחידה). באופן כללי, חשוב להעלות ידע קודם של ילדים, לטפח אוצר מילים ומושגים, לקיים שיח סביב נושא הטקסט, להתייחס לטקסט ברמה הגלובלית (כגון שחזור של סיפור, העלאת שאלות והשערות וכדומה), לטפח קריאה קולית ודמומה, להציע כתיבה רלוונטית לנושא של הטקסט/היחידה.

חשוב לא לשכוח לקדם כישורים ניהוליים של הקוראים הצעירים – לעורר שאילת שאלות לגבי מה שלא מובן, לחזק גישה רפלקטיבית ואחריות אישית ללמידה, לחזק פיקוח עצמי על ההבנה, וכד'. נדגיש, שרק חלק מתהליך ההוראה של הבנת הנקרא מתבצע בעזרת שאלות הבנה. אמנם במבחנים רחבי היקף מתמקדים בדרך כלל בהיבט זה של הבנת הנקרא, אבל חשוב לזכור שכדי להצליח בהם נדרשת כמובן ההוראה המשמעותית והטובה שתוארה לעיל.

הוראה טובה של הבנת הנקרא תביא בחשבון קידום של הכישורים הבאים:

טיפוח ידע קודם – ידע לשוני, מיומנות קריאה (שטף קריאה), ידע לקסיקלי (אוצר מילים), ידע על טקסטים (מבנה מוסכם של טקסטים - סוגות), ידע העולם.

טיפוח גישה נכונה לקריאה - עידוד של סקרנות, עניין, מוטיבציה, דימוי עצמי כקורא, נכונות ללמוד מטעויות, פיקוח ובקרה, הפניית קשב.

מהלכי הוראה אלה, גם אינם עוסקים באופן ספציפי בממד הבנה זה או אחר, מקדמים את היכולת הכוללת של התלמידים לפתח גישה יעילה לקריאה, להבין את הטקסט ואף להשיב על שאלות בממדי הבנה שונים.

ארבעה ממדי הבנה של הטקסט - מסגרת להערכה של הבנת הנקרא

א. הבנת המשמעות הגלויה בטקסט

התלמידים נדרשים להבין את מה שכתוב בטקסט במפורש ולזהות פרטי תוכן הנוגעים למידע שהם מחפשים. המידע עשוי להופיע במשפט, בפסקה או בכל הטקסט.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט (כגון שמות, פעולות, זמן, מקום);
- זיהוי רעיונות, הגדרות, הסברים והכללות הכתובים בטקסט במפורש;
- ארגון מחדש של פרטי מידע מפורשים בטקסט;
- זיהוי יחסים לוגיים מפורשים בטקסט;
- פיענוח תקין של הכתוב תוך הישענות על סימני הניקוד בהקשר הנתון.

ב. הבנת המשמעות המשתמעת מן הטקסט

התלמידים נדרשים להשלים פערי משמעות בטקסט. בזמן הקריאה הם מסיקים מסקנות בנוגע לרעיונות שבטקסט אף שאינם כתובים בו במפורש. המסקנות עשויות לעסוק במשתמע מהקשר מצומצם בטקסט או במשתמע מהקשר רחב בטקסט. לשאלות בממד ההבנה הזה יש תשובה נכונה אחת, והיא נובעת מן הטקסט.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- הבנת מילים וביטויים בהקשר;
- הבנת אזכורים;
- הבנת יחסים לוגיים שאינם מפורשים בטקסט (בין משפטים ובין פסקות), למשל הכללה— פירוט, בעיה—פתרון, סיבה—תוצאה, טענה—נימוקים ועוד;
- הבנת רעיונות ברורים אף שאינם כתובים בטקסט במפורש;
- פיענוח תקין של הכתוב ללא סימני ניקוד לפי ההקשר במשפט.

המזכירות הפדגוגית

הפיקוח על העברית-חינוך לשוני בקדם-יסודי וביסודי

ראמ"ה

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך

ג. פרשנות, עיבוד ויישום

התלמידים נדרשים לעבד את המידע שבטקסט ולבנות משמעות רחבה בעקבות הקריאה. הם מסתמכים על תפיסת עולמם, על הידע ועל הניסיון שלהם כדי ליצור פרשנות המעוגנת בטקסט. הפרשנות המתגבשת עשויה להיות שונה אצל כל תלמיד ותלמיד.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- השערת השערות לפי הכתוב בטקסט;
- גיבוש תובנות בנוגע לתהליכים, למסרים, ליחסים, למניעים ולרגשות שבטקסט;
- הבנת רעיונות ומסרים עיקריים;
- השוואה המבוססת על תהליכי פרשנות;
- מיזוג פרטי מידע;
- שילוב בין ידע אישי, חוויות והתנסויות ובין משמעויות שבטקסט;
- אפיון דמויות, אישים, מקומות ואווירה לפי הכתוב בטקסט;
- גיבוש עמדה בנוגע לסוגיות, לדילמות, להתנהגויות או למעשים המתוארים בטקסט – העמדה מנומקת ומבוססת על הכתוב בטקסט;
- יישום הנלמד בטקסט בהקשרים אחרים.

ד. בחינה והערכה של רכיבי תוכן, מבנה ולשון בטקסט

התלמידים נדרשים להתבוננות מטא-טקסטואלית בטקסט – בתוכנו וביסודות המבניים והלשוניים שבו. לפיכך עליהם להשתמש בידע שלהם בנוגע ללשון ובנוגע לסוגות ולמבנים של טקסטים ולעשות זאת באופן יעיל ומושכל. כמו כן עליהם לבחון את האמצעים שהכותב משתמש בהם כדי להציג רעיונות ועמדות.

להלן הנושאים בממד ההבנה הזה:

- הערכת המטרה של הטקסט ושל הטקסטים הנלווים לו;
- הערכת הרלוונטיות של הטקסט למטרות הקורא;
- הערכת עמדתו של הכותב;
- הערכת תוכן הטקסט (כגון אמינות, עדכניות, בהירות, היתכנות הרעיונות שבטקסט);
- הערכת תרומתו של מבנה הטקסט (כגון רכיבי מבנה ומקדמי ארגון) להבנת תוכן הטקסט;
- הערכת קשרים שאינם מפורשים בין טקסטים מילוליים או חזותיים (כגון בין טקסט ראשי לטקסט נלווה או בין שכבות שונות של טקסט דיגיטלי רב-שכבתי [רב-טקסט] או בין כמה טקסטים שיש להם הקשר משותף);
- הערכת הלשון וסגנון הכתיבה (כגון שימוש באמצעים ספרותיים, בחירות לשוניות).